

1 ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้าน

1.1 ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านในอดีต

การเล่นดนตรีพื้นบ้าน เริ่มมีการละเล่นในชุมชนในปี พ.ศ.2501 เป็นวิถีของชุมชน โดยการละเล่นดนตรีนั้นจะเล่นในช่วงเดือนธันวาคม หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากการทำนาเสร็จ ในสมัยนั้นมีครูภูมิปัญญารุ่นใหญ่ 3 ท่าน ได้แก่ นายเต๊ะ หาดคำ (บ้านจี่นาค) มีชีวิตอยู่ นายเหลือ วิเศษชาติ (บ้านพลึง) เสียชีวิตแล้ว และนายเอี่ยม นาคนวล (บ้านพลึง) เสียชีวิตแล้ว ซึ่งเป็นครูผู้สอนการเล่นดนตรีให้แก่ครูภูมิปัญญารุ่นปัจจุบัน มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีเอง โดยมีครูภูมิปัญญารุ่นใหญ่เป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีให้แก่ครูภูมิปัญญาในรุ่นปัจจุบัน ครูภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดวิธีการประดิษฐ์เครื่องดนตรี ได้แก่ นายตัน ทวีชาติ นายน้อม กระสังข์ และนายคุณ นาคนวล การเล่นดนตรีในสมัยนั้นจะรวมกลุ่มกันเล่น เล่นในช่วงกลางคืน เวลา 19.00 – 21.00 น. วิธีการฝึกปฏิบัติการเล่นดนตรี จะใช้วิธีการจำ โดยไม่มีตัวโน้ต สอนโดยการเล่นให้ดู ให้ฟัง และจดจำการใช้นิ้วสัมผัสกับสายซอเพื่อให้เกิดเสียงต่างๆ

1.2 ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านในปัจจุบัน

การละเล่นดนตรีพื้นบ้านในปัจจุบัน ได้รับการฟื้นฟูการเล่นดนตรีพื้นบ้านในช่วงปี พ.ศ.2552 โดยการรวมกลุ่มกันเล่นดนตรีพื้นบ้านของครูภูมิปัญญา ชื่อ “วงดนตรีพื้นบ้านผู้สูงอายุ”

1.2.1 มีสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งวงดนตรีพื้นบ้านผู้สูงอายุจำนวน 9 คน ซึ่งมีดนตรี 4 ประเภท คือ ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ

- ซอ มีผู้เล่น 3 คน ได้แก่ นายตัน ทวีชาติ นายน้อม กระสังข์ และนายคุณ นาคนวล
- กลอง มีผู้เล่น 3 คน ได้แก่ นายเลิศ นาคนวล นายเสมียน แสงมาศ และนายสันติ นาคนวล
- ฉิ่ง มีผู้เล่น 2 คน ได้แก่ นายเป้า นาคนวล นายปาน ไชยภา
- ฉาบ มีผู้เล่น 1 คน ได้แก่ นายประวิติ จันทอง

1.2.2 วัตถุประสงค์ของการตั้งวงดนตรีพื้นบ้านผู้สูงอายุ

1. เพื่อความสนุกสนาน และความบันเทิงของคนในชุมชน
2. เพื่อนำเสนอศิลปวัฒนธรรมชาวกูย
3. เพื่ออนุรักษ์การเล่นดนตรีพื้นบ้านให้อยู่คู่ชุมชน

1.2.3 กิจกรรมการแสดงของวงดนตรีพื้นบ้านผู้สูงอายุ

- แสดงในโครงการอบรมหนึ่งนอกระบบ ลูกค้า ธกส ในปี พ.ศ.2554-2556
- แสดงเวลาที่มีผู้มาศึกษาดูงาน เช่น นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ มาศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านรังระ
- แสดงเมื่อมีหน่วยงานมาเยี่ยมหมู่บ้าน เช่น การประกวดหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน
- ร่วมกิจกรรมตามงานบุญประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานแห่กฐิน งานแห่เจ้าพรรษา

2. ชนิดของเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

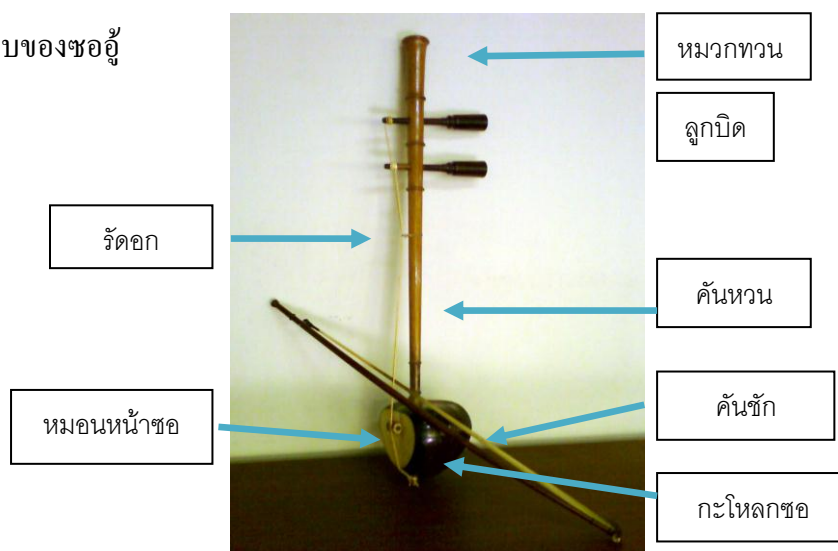
เครื่องดนตรีพื้นบ้านในหมู่บ้านมีทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่ ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ

2.1 ซอในหมู่บ้านมี 2 ชนิด ได้แก่ ซออู้ และ ซอด้วง

2.1.1 ซออู้

ซออู้มีลักษณะใหญ่กว่าซอด้วงมีเสียงทุ้ม ใช้ผสมผสานระหว่าง ซอด้วงและซออู้ เพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟัง

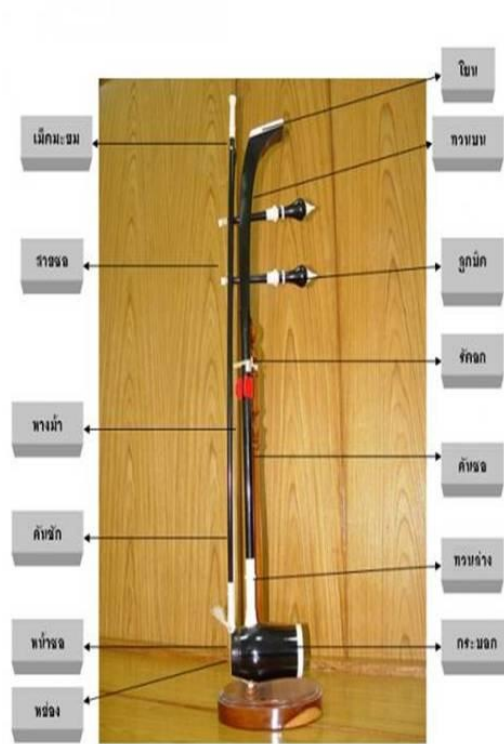
องค์ประกอบของซออู้

2.1.2 ซอด้วง

ซอด้วงมีลักษณะเล็กกว่าซออู้มีเสียงแหลม ใช้ผสมผสานระหว่าง ซอด้วงและซออู้ เพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟัง

องค์ประกอบของซอด้วง

2.2 กลองในหมู่บ้านมี 1 ชนิด คือ กลองยาว

2.2.1 กลองยาว

กลองยาว เป็นเครื่องดนตรี สำหรับตีด้วยมือ ตัวกลองทำด้วยไม้ มีลักษณะกลมกลวง จึงด้วยหนังมีหลายชนิด ถ้าทำด้วยหนังหน้าเดียว มีรูปยาวมากใช้สะพายในเวลาตี เรียกว่ากลองยาวหรือเถิดเทิง

2.3 ฉิ่ง

ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทตี ทำด้วยทองเหลือง หล่อหนา ปากผายกลม 1 ชุด มี 2 ฝา ฉิ่งมี 2 ชนิดคือ ฉิ่งสำหรับวงปี่พาทย์ และ ฉิ่งที่ใช้สำหรับวงเครื่องสายและวงมโหรี ฉิ่งสำหรับวงปี่พาทย์มีขนาดที่วัดผ่านศูนย์กลาง จากขอบข้างหนึ่ง ไปสุดขอบอีกข้างหนึ่ง กว้างประมาณ 6 – 6.5 ซม เจาะรูตรงกลางสำหรับร้อยเชือก เพื่อให้จับสะดวกขณะตี ส่วนฉิ่งสำหรับวงเครื่องสายและวงมโหรีนั้น มีขนาดเล็กกว่า วัดผ่านศูนย์กลางได้ขนาดประมาณ 5.5 ซม

2.4 ฉาบ

ฉาบมีลักษณะเป็นแผ่น โลหะบางๆ รูปร่างคล้ายจาน โดยส่วนมากจะเป็นเครื่องดนตรีไม่มีระดับเสียง

3. เพลงและวิธีการเล่นดนตรีพื้นบ้าน

3.1 วิธีการเล่นดนตรีพื้นบ้าน โดยประกอบเป็นวง มีเครื่องดนตรี 4 ประเภท คือ

- 1.ซอ จำนวน 3 ชิ้น
- 2.กลอง จำนวน 3 ชิ้น
- 3.ฉิ่ง จำนวน 3 ชิ้น
- 4.ฉาบ จำนวน 1 ชิ้น

ต้องมีผู้เล่นอย่างน้อย 8 คนขึ้นไป จึงจะประกอบเป็นวงดนตรีได้

3.2 เพลงที่ใช้ในการเล่น เป็นเพลงที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน จึงไม่สามารถระบุที่มาได้ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากดนตรีเขมร เพลงที่ใช้ในการเล่นมี 5 เพลง ดังนี้

- 1.เพลง ก๊กอ เป็นเพลงช้าใช้ในงานมงคล เช่น งานแต่ง งานแห่
- 2.เพลง กิแก เป็นเพลงช้า ใช้ในงานมงคล งานแห่ เล่นคู่กันกับเพลงก๊กอ
- 3.เพลง ระบำ ใช้ในงานรื่นเริง เป็นเพลงจังหวะเร็ว สนุกสนานน่าฟัง สามารถพ็อนรำได้ มี
- 4.เพลง นอยนอย เป็นเพลงที่ไม่ช้าและไม่เร็วจนเกินไป เป็นจังหวะสบายๆ
- 5.เพลง ไครลีมไครก่อน เป็นเพลงที่ไม่ช้าและไม่เร็วจนเกินไป เป็นจังหวะสบายๆ ไม่สามารถระบุผู้แต่งได้ เป็นเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ที่ประยุกต์จากเพลงร่วมสมัย เพื่อใช้ในการร่าย

4.สืบค้นประวัติครุภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1นายตัน ทวีชาติ

4.1.1ประวัติส่วนตัว

นายตัน ทวีชาติ เกิดวันที่ 10 เดือน เมษายน พ.ศ.2484 ปัจจุบันอายุ 73 ปี เกิดที่บ้านท่ม หมู่ที่ 6 ตำบลพิมายอำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ (ปัจจุบันคือ บ้านจื๋นาคน้อย หมู่ 7 ตำบลตุม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ 33170) บิดาชื่อ นายด้วง ทวีชาติ มารดาชื่อ นางลี ทวีชาติ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 6 คน

ได้แก่ นางพัน ทวีชาติ นายคำ ทวีชาติ นายวัน ทวีชาติ นายคันทวีชาติ นายขัน ทวีชาติ และนางสมจิตร ทวีชาติ นายคันเป็นบุตรคนที่ 4

4.1.2 ประวัติการศึกษา

นายคัน ทวีชาติ เริ่มเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2491 และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อพ.ศ.2494 ที่โรงเรียนบ้านจื๋นาค

เมื่ออายุ 21 ปี บวชเรียนเป็นพระภิกษุ 2 ปี ที่อุตรธานี

4.1.3 ประวัติครอบครัว

นายคัน ทวีชาติ ได้สมรสกับนางสงค์กา ทวีชาติ สมรสเมื่อ วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2519 มีบุตร 3 คน ชาย 2 คน หญิง 1 คน ได้แก่ นายอนุกุลกิจ ทวีชาติ (รับราชการครู) นางสมถวิล ทวีชาติ (วิทยากรหมู่บ้านรณะ) นายปิติ ทวีชาติ

4.1.4 ประวัติการเล่นดนตรี

นายคัน ทวีชาติเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้ 5 ชนิด ได้แก่ ซอฮู้ แคน ขลุ่ย ฉิ่ง ฉาบ เริ่มเรียนรู้เริ่มเล่น และเริ่มประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตั้งแต่พ.ศ.2501 โดยมีแรงบันดาลใจ คือคิดอยากเล่นดนตรีเพื่อสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน โดยได้รับการถ่ายทอดจากนายเต๊ะ หาดคำ ซึ่งมีอายุ 30 ปีในตอนนั้น ในปัจจุบันนายเต๊ะ หาดคำ มีอายุ 84 ปี ยังมีชีวิตอยู่ เมื่ออายุ 18 ปีนายคันได้เริ่มเรียนรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านและการประดิษฐ์เครื่องดนตรี โดยได้รวมกลุ่มกันเล่นกับนายคุณ นาคนวล และนายน้อม กระสังข์ ในช่วงเวลา 19.00-21.00น. การเล่นดนตรีพื้นบ้านเล่นเพื่อความบันเทิงและความสนุกสนาน จะใช้เพลง เพลงก๊กอ เพลงก๊กแ และเพลงโครลีมใครก่อน เล่นในงานพิธีกรรม เช่นในงานมงคล จะใช้เพลงระบำ

4.1.5 ความคาดหวังจากการเล่นดนตรีพื้นบ้านในอนาคต

- อยากให้เด็กรุ่นหลังสืบสานการละเล่นดนตรีพื้นบ้าน
- ไม่อยากให้ดนตรีพื้นบ้านสูญหายไปจากหมู่บ้าน
- อยากให้เด็กอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านให้คงอยู่คู่ชุมชน
- ให้มีวงดนตรีขนาดใหญ่ภายในชุมชน มีเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด

4.1.6 ปัญหา/อุปสรรค

-การประดิษฐ์เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นต้องใช้ความประณีตและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีก็หายากและมีราคาแพง

-การเรียนรู้การเล่นดนตรีต้องอาศัยหลักการจำการใช้นิ้วสัมผัสกับสายซอเพื่อให้เกิดเสียงต่างๆ โดยไม่มีตัวโน้ต

-เครื่องดนตรีชำรุด เนื่องจากมีอายุการใช้งานมาก

4.2 นายน้อม กระสังข์

4.2.1 ประวัติส่วนตัว

นายน้อม กระสังข์ เกิดวันที่ 19 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2483 ปัจจุบันอายุ 74 ปี เกิดที่บ้านเลขที่ 56 บ้านรณะ หมู่ที่ 8 ตำบลตุม อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ 33170 บิดาชื่อ นายเลน กระสังข์ มารดาชื่อนางลี ทวีชาติ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 8 คน ได้แก่ นางลา กระสังข์ นายสา กระสังข์ นายภา กระสังข์ นายตุ้ กระสังข์ นายพันธ์ กระสังข์ นายบัน กระสังข์ นายหอม กระสังข์ นายน้อม กระสังข์ นายน้อมเป็นบุตรคนที่ 8

4.2.2 ประวัติการศึกษา

นายน้อม กระสังข์ เริ่มเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2490 และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อพ.ศ.2493 ที่โรงเรียนบ้านจี่นาค

เมื่ออายุ 24 ปี บวชเรียนเป็นพระภิกษุ 1 พรรษา ที่วัดนาครินทร์ ต.ตุม อ. ลำปาง จ. ศรีสะเกษ 33170

4.2.3 ประวัติครอบครัว

นายน้อม กระสังข์ ได้สมรสกับนางมา กระสังข์ สมรสเมื่อ พ.ศ.2508 ที่บ้านรณะ มีบุตร 4 คน ชาย 2 คน หญิง 2 คน ได้แก่ นายเคชา กระสังข์ นางสุณา กระสังข์ นางนุช กระสังข์ และนายสรรญา กระสังข์

4.2.4 ประวัติการเล่นดนตรี

นายน้อม กระสังข์ เล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ได้ 2 ชนิด ได้แก่ ซออู้ ซอด้วง เริ่มเรียนรู้ เริ่มเล่น และเริ่มประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตั้งแต่พ.ศ.2506 โดยมีแรงบันดาลใจ คืออยากให้ผู้อื่นได้ฟังเพื่อความบันเทิงและความสนุกสนาน โดยได้รับการถ่ายทอดจากนายเหลือ วิเศษชาติ ในปัจจุบัน นายเหลือ วิเศษชาติ เสียชีวิตแล้ว นายน้อมได้เริ่มเรียนรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านและการประดิษฐ์เครื่องดนตรี โดยได้รวมกลุ่มกันเล่นกับนายอึ้ง จันทอง นายสุบิน สุรินทร์ นายตัน ทวีชาติ หลังจากเรียนเป็นวงดนตรีพื้นบ้านเสร็จ ก็เรียนเพิ่มเติมคนเดียววันละ 1 ชั่วโมง การเล่นดนตรีพื้นบ้านเล่นเพื่อความบันเทิงและความสนุกสนานในงานพิธีกรรมต่างๆ เช่น แสดงในโครงการอบรมหนี้นอกระบบ ลูกค้า ธกส ในปี พ.ศ.2554-2556 ช่วงเวลาว่างๆก็จะเล่นให้เพื่อนบ้านฟัง เพลงที่นายน้อมเล่นได้มี 4 เพลง คือ เพลงเพลงก๊กอ เพลงก๊กแก่ เพลงเดินระบำ เพลงนอยนอย และเพลงโครลิมโครก่อน เล่นในงานพิธีกรรมงานมงคล

4.2.5 ความคาดหวังจากการเล่นดนตรีพื้นบ้านในอนาคต

- อยากตั้งวงกลุ่มผู้สูงอายุตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป
- อยากถ่ายทอดความรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านให้ผู้ที่สนใจได้มาศึกษา และเรียนรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้าน
- อยากให้มีวงดนตรีภายในหมู่บ้าน มีเด็กๆและผู้สูงอายุมาเล่นดนตรีร่วมกัน

4.3.6 ปัญหา/อุปสรรค

- การประดิษฐ์เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นต้องใช้ความประณีตและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์เครื่องดนตรีก็หายาก
- การเรียนรู้การเล่นดนตรีต้องอาศัยหลักการจำการใช้นิ้วสัมผัสกับสายซอเพื่อให้เกิดเสียงต่างๆ โดยไม่มีตัวโน้ต

4.3 นายคุณ นาคนวน

4.3.1 ประวัติส่วนตัว

นายคุณ นาคนวน เกิดวันที่ 5 เดือน เมษายน พ.ศ.2488 ปัจจุบันอายุ 69 ปี เกิดที่บ้านเลขที่ 10/1 บ้าน รงระ หมู่ที่ 8 ตำบลตุม อำเภอปรangkู่ จังหวัดศรีสะเกษ 33170 บิดาชื่อ นายคำ นาคนวน มารดาชื่อ นางสาวลา กระสังข์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 2 คน ได้แก่ นายคุณ นาคนวน และนายพุฒิ นาคนวน นายคุณ เป็นบุตรคนที่ 1

4.3.2 ประวัติการศึกษา

นายคุณ นาคนวน เริ่มเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2495 และสำเร็จการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อพ.ศ.2498 ที่โรงเรียนบ้านจีนาค

4.3.3 ประวัติครอบครัว

นายคุณ นาคนวน ได้สมรสกับนางแก้ว นาคนวน สมรสเมื่อ พ.ศ.2508 ที่บ้านรงระ มีบุตร 4 คน ชาย 2 คน หญิง 2 คน ได้แก่ นางแหว ไชยภา นายพิบูลย์ นาคนวน นางคำมว นาคนวน และนายบุญดู นาคนวน

4.3.4 ประวัติการเล่นดนตรี

นายคุณ นาคนวนเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านได้ 3 ชนิด ได้แก่ ซอ ถึง พิณ 3 สาย เริ่มเรียนรู้ เริ่มเล่น และเริ่มประดิษฐ์เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ตั้งแต่พ.ศ.2507 โดยมีแรงบันดาลใจ คือ เห็นผู้อื่นเล่นแล้วไพเราะ ได้ สร้างความบันเทิงใจให้ผู้อื่น จึงทำอยากเล่นดนตรีพื้นบ้านเป็นและอยากสร้างความบันเทิงให้ผู้อื่น เวลาได้ เล่นดนตรีรู้สึกมีความสุขมากเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ โดยได้รับการถ่ายทอดจากนายเอี่ยม นาคนวน ซึ่งปัจจุบัน เสียชีวิตแล้ว เมื่ออายุ 17 ปีนายคุณได้เริ่มเรียนรู้การเล่นดนตรีพื้นบ้านและการประดิษฐ์เครื่องดนตรี โดยได้ รวมกลุ่มกันเล่นกับนายเอี่ยม นาคนวน นายตัน ทวีชาติ นายน้อม กระสังข์ และเพื่อนฝูงจากต่างหมู่บ้าน ในช่วงเวลา 19.00-21.00น. การเล่นดนตรีพื้นบ้านเล่นเพื่อความบันเทิงและความสนุกสนาน จะเล่นที่บ้าน เล่นเป็นกลุ่ม 4-8 คน เล่นให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านฟัง เล่นในงานพิธีกรรม เช่นในงานบุญแห่กฐินจะเล่น ตอนเดินแห่รอบโบสถ์ เล่นในงานแต่งจะเล่นตอนแห่ขันหมาก เล่นในงานขึ้นบ้านใหม่จะเล่นตอนแห่รอบ บ้าน โดยจะเล่นเป็นวง 8 คนขึ้นไป

4.3.5 ความคาดหวังจากการเล่นดนตรีที่บ้านในอนาคต

-อยากให้มีเด็กๆเยาวชนลูกหลานในหมู่บ้านสืบทอดการละเล่นดนตรีที่บ้านให้อยู่คู่ชุมชน

-อยากให้มีวงดนตรีภายในหมู่บ้าน มีเด็กๆและผู้สูงอายุมาเล่นดนตรีร่วมกัน

4.3.6 ปัญหา/อุปสรรค

-